

องค์ประกอบของตัวชี้วัดการประเมินศักยภาพทางการแข่งขันด้านผลิตภาพ
และอุปสรรคในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านผลิตภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจ
ขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ของประเทศไทย

INDICATOR FACTORS OF PRODUCTIVITY COMPETITIVENESS AND DIFFICULTIES
IN PRODUCTIVITY PERFORMANCE ENHANCEMENT OF SMALL AND MEDIUM
ENTERPRISE ON PROCESSED FOOD FROM PLANT IN NORTH-EASTERN OF THAILAND

ดลพร เชื้อมกลาง¹
ปณัฏพร เรืองเชิงชุม²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของตัวชี้วัดการประเมินศักยภาพทางการแข่งขันด้านผลิตภาพและอุปสรรคในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านผลิตภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ ผู้ประกอบการ SMEs กิจการอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ATLAS.ti รุ่น 7 ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของตัวชี้วัดการประเมินศักยภาพทางการแข่งขันด้านผลิตภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ การคำนึงถึงคุณภาพของสินค้าที่ผลิต มีการใช้ความคิดสร้างสรรค์ การคำนึงถึงความต้องการของตลาด และมีการคิดค้นนวัตกรรมที่ช่วยปรับเปลี่ยนกระบวนการเพื่อให้เหมาะสมกับการผลิตสินค้าของตนเอง ในขณะที่อุปสรรคในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านผลิตภาพ ได้แก่ การขาดการรับรู้ด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย และการขาดเงินทุน

คำสำคัญ: ตัวชี้วัด ศักยภาพทางการแข่งขัน ผลิตภาพ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม อาหารแปรรูป

Abstract

This study aims to study assessment indicator factors of productivity competitiveness and difficulties in productivity performance enhancement of small and medium enterprise on processed food from plant in north-eastern of Thailand. The qualitative data was collected by interviewing SMEs entrepreneur in processed food from plant business in north-eastern. A Semi Structure interviewing and analysis by qualitative data analysis software ATLAS.ti version 7 were adopted as tools in this study. The result show that factor of productivity competitiveness indicator in small and medium processed food from plant enterprise in north-eastern are product's quality awareness, creativity implementation, Market's needs and innovation that help to adjust the process match with their own product. Furthermore, the result show that difficulties in productivity performance enhancement are a lack of knowledge about new technology and investment fund.

Keywords: Indicator, competitiveness, productivity, small and medium enterprise, Processed Food

¹ นักศึกษาปริญญาโท วิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น email: donlapornch@gmail.com

² อาจารย์ประจำวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น corresponding author, email: rpanut@kku.ac.th

บทนำ

ในขณะที่ประชากรโลกเพิ่มสูงขึ้น ความต้องการทางอาหารในภาพรวมมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องผนวกกับการผลิตและแปรรูปอาหารมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากการผลิตและแปรรูปอาหารมีสัดส่วนสูงสุดในภาคการผลิต คิดเป็นร้อยละ 22 ของ GDP ในภาคการผลิตในปี 2557 [1] ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงให้ความสนใจกับกลุ่มธุรกิจอาหารแปรรูป ดังจะเห็นได้จาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มีการกำหนดยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารและพลังงานโดยมีการวางแผนพัฒนาในด้านอุตสาหกรรมอาหาร เช่น แผนยุทธศาสตร์ไทยแล่นพุดวัลเลย์ โดยกำหนดสินค้าเป้าหมายในแต่ละภูมิภาคในประเทศไทยเพื่อรวมกลุ่มคลัสเตอร์สร้างและแลกเปลี่ยนนวัตกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีแผนยุทธศาสตร์ครัวไทยสู่ครัวโลก มุ่งเน้นการยกระดับการผลิต และผลิตภัณฑอาหารไทยให้มาตรฐานระดับสากล ในราคาที่สามารถแข่งขันได้ [2] และศูนย์วิจัยกสิกรไทย รายงานว่าสถานประกอบการอุตสาหกรรมอาหารส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprise : SMEs) ดังนั้นการเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจึงเป็นสิ่งสำคัญ แต่การเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันของประเทศได้นั้น จะต้องเริ่มจากการเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ระดับองค์กรหรือระดับธุรกิจเสียก่อน [3] หากจะกล่าวถึงในประเทศไทยแล้ว วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ ประเทศไทยมีผลิตภัณฑมวลรวมในประเทศ (GDP) ที่เกิดจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 5,212,004 ล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 39.6 ของ GDP รวมทั้งประเทศ และก่อให้เกิดการจ้างงานสูงถึง 10,501,166 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 80.30 ของการจ้างงานรวมทั้งหมด โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มมี GDP สูงถึง 208,728 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.0 ต่อมูลค่ารวมของ SMEs ภาคการผลิต[4]

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่า SMEs อุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจะมีบทบาทต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ แต่อุตสาหกรรมนี้ก็กลับมีผลิตภาพรวมที่ลดลง จาก 0.234 ในปี พ.ศ. 2554 เป็น 0.226 ในปี พ.ศ.2557 โดยเฉพาะ SMEs อุตสาหกรรมอาหารแปรรูปในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีค่า TFP (Total Factor Productivity) ต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ [5] ดังตารางที่ 1 จากปัญหาดังกล่าวและการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานวิจัยในด้านความสามารถในการแข่งขัน งานวิจัยในการวัดผลิตภาพและงานวิจัยเกี่ยวกับอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ขณะที่ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันด้านผลิตภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีองค์ความรู้อยู่น้อย

ด้วยเหตุนี้การศึกษาองค์ประกอบของตัวชี้วัดการประเมินศักยภาพทางการแข่งขันด้านผลิตภาพและอุปสรรคในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านผลิตภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของตัวชี้วัดการประเมินศักยภาพทางการแข่งขันด้านผลิตภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อศึกษาอุปสรรคในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านผลิตภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินงาน

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืช ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ เป็นผู้ประกอบการที่เปิดกิจการอาหารแปรรูปจากพืชไม่ต่ำกว่า 5 ปี และมีผลกำไรต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 3 ปี โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ SMEs กิจการอาหารแปรรูปจากข้าว ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการแปรรูป ได้แก่ แป้งขนมจีน เส้นขนมจีน และขนมปัง จำนวน 20 ท่าน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview) เนื้อหาเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการในเรื่ององค์ประกอบของตัวชี้วัดการประเมินที่สามารถทำให้ผลิตภาพเพิ่มขึ้นที่เหมาะสมกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และอุปสรรคในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านผลิตภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยถอดเทปการสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ATLAS.ti รุ่น 7

3. การทดสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การทดสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบ Data triangulation technique โดยพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากการสังเกตและบันทึกข้อมูลระหว่างทำการเก็บข้อมูลจะต้องสอดคล้องกันไปในทุกด้าน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของตัวชี้วัดศักยภาพทางการแข่งขันด้านผลิตภาพที่สอดคล้องกันของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอาหารแปรรูปจากพืช ได้แก่ คุณภาพ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และการคำนึงถึงความต้องการตลาด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. คุณภาพ ผู้ประกอบการให้ความสำคัญตั้งแต่การคัดเลือกวัตถุดิบที่มีคุณภาพของ และดูแลกระบวนการผลิตรวมไปถึงวัสดุอุปกรณ์ให้สะอาดอยู่เสมอ ทำให้สินค้าที่ผลิตออกมามีคุณภาพ
2. ความคิดสร้างสรรค์ ผู้ประกอบการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่และออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อให้เกิดความหลากหลาย ตอบสนองความต้องการลูกค้าได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ผู้ประกอบการบางรายยังสามารถลดของเสียได้และเพิ่มรายได้จากการคิดค้นบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมอีกด้วย
3. นวัตกรรม ผู้ประกอบการมีการดัดแปลงกระบวนการหรือประยุกต์ใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับการผลิตในการช่วยลดเวลา ลดต้นทุนแรงงาน รวมไปถึงช่วยเพิ่มผลผลิต ทำให้ผลิตภาพในการผลิตเพิ่มขึ้น
4. ความต้องการตลาด ผู้ประกอบการมีคำนึงถึงความต้องการของตลาด และความพยายามที่จะผลิตสินค้าให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า เช่น การบรรจุสินค้าหลากหลายขนาด เพื่อให้ลูกค้าสามารถเลือกซื้อได้เป็นต้น

ในขณะที่อุปสรรคในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านผลิตภาพ ได้แก่ การขาดการรับรู้ด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมไปถึงการขาดเงินทุนเพื่อใช้ในการซื้อเครื่องมือที่ทันสมัยในการผลิต และขาดเงินทุนในการขยายอาคารประกอบการ ผู้ประกอบการจึงมีความต้องการให้รัฐบาลสนับสนุนทางด้านเงินทุนควบคู่กับการร่วมมือกับทาง

มหาวิทยาลัยในการให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี ไปจนถึงการวิจัยและพัฒนาและนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มผลิตภาพ

สรุป

จากการวิจัยองค์ประกอบของตัวชี้วัดการประเมินศักยภาพทางการแข่งขันด้านผลิตภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ATLAS.ti รุ่น 7 ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของตัวชี้วัดการประเมินศักยภาพทางการแข่งขันด้านผลิตภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปจากพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ การคำนึงถึงคุณภาพ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และการคำนึงถึงความต้องการตลาด ในขณะที่อุปสรรคในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านผลิตภาพ ได้แก่ การขาดการรับรู้ด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย การขาดเงินทุนเพื่อใช้ในการซื้อเครื่องมือที่ทันสมัยและขยายอาคารประกอบการ

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันด้านผลิตภาพเพื่อแก้ปัญหาการขาดการรับรู้ด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย และการขาดแคลนเงินทุน

เอกสารอ้างอิง

- [1] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2558). **อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มอาหารและเครื่องดื่ม**. ค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2559, จาก http://www.kasikornbank.com/SME/.../IndustrySolution_FoodsAndBeverages_2015.pdf
- [2] สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2558). **Thailand Productivity Data**. ค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2559, จาก http://164.115.40.44/views/ProductivityIndex/PICSINDEX?:embed=y&:display_count=no&:showVizHome=no#1%B9%E0%B9%89%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%A3/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%201.pdf
- [3] สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2558). **ระบบวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม (วทน.) สำหรับธุรกิจเกษตรและอาหารไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท ฟรินท์เอเบิล จำกัด
- [4] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). **สรุปประเด็นสำคัญการบรรยายของ Professor Michael E. Porter** เรื่อง “Thailand’s Competitiveness: Creating the Foundations for Higher Productivity”. ค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2559, จาก https://www.google.co.th/url?sa=t&rc=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKEwiOguPd_5rOAhWKP08KHbGNDh8QFgggMAE&url=http%3A%2F%2Fmkipayap.payap.ac.th%2Fcourse%2Fmkip361%2FHomepages%2FContent%2Farticle%2FProfMichael%5B1%5D.doc&usq=AFQjCNFUaYUNPhRV1_5r7umExmrAzMz2g&sig2=nL-SidjVbyoKRX4f7r-ObA&bvm=bv.128617741,d.c2l&cad=rja

[5] สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2558). สถานการณ์และตัวชี้วัดเชิงเศรษฐกิจของ SMEs ปี 2558. ค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2559, จาก http://www.sme.go.th/th/images/data/SR/download/2015/report_year/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%9B%E0%B8%9C%E0%B8

“ ตารางที่ 1 ค่า TFP ของ SMEs อุตสาหกรรมอาหารแปรรูปในภูมิภาคต่างๆ ”

ภูมิภาค	TFP			
	ปี 2554	ปี 2555	ปี 2556	ปี 2557
ภาคเหนือ	0.249	0.226	0.209	0.235
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0.159	0.151	0.123	0.145
ภาคตะวันออก	0.344	0.347	0.304	0.361
ภาคกลาง	0.289	0.283	0.245	0.278